

KUNSTUTSMYKNING I VERDENS LENGSTE TVILLINGTUNNEL

Kunsthåndverkeren Brit Dyrnes (født 1955) har sin base i Trondheim, men arbeider parallelt med en rekke ulike utstillingsoppdrag og utstillinger over hele landet. Også arbeidsmessig favner hun vidt; fra gevirer med porselen, innkapslete servisedeler til tunnelutsmykninger. Selv har hun tunnelskredd.

– Jeg har en stor palett, sier Dyrnes med et lite smil. Hun har gjerne et smil på lur.

Tekst Eva Furseth / Kunstkontoret AS

Trønderens lange og brede kunstnerskap vitner om samfunnsengasjement. Dyrnes viser gang på gang at kunst også har nytte utover den estetiske funksjon. Det mest unike på hennes cv er nok utsmykningen av en kinesisk tvillingtunnel, faktisk verdens lengste av sitt slag. Man kan undre seg over hvordan en norsk kunstner får et slikt oppdrag, og hvilke utfordringer man støter på når krav om trafikkikkerhet flettes inn i det estetiske feltet. Denne artikkelen følger et stykke av den lange og kronglete veien, og de uvante problemstillingene denne ferden bydde på for Dyrnes.

En av våre første konseptuelle kunsthåndverkere

Som alle historier begynner denne lenge før den begynte, og er fundert i en solid kunsthåndverksproduksjon. Og det er kanskje ikke tunneler Dyrnes først og fremst assosieres med. Hun er utdannet keramiker ved kunstakademiet i Trondheim og Staatliche Akademie der Bildenden Künste Stuttgart. Som de fleste begynte hun med kopper og kar, men var tidlig ute med å frigjøre seg fra det tradisjonelle kravet om å utføre alle prosessene selv. Ved å overlate deler av produksjonen til andre fagfelt åpnet det seg en verden av muligheter.

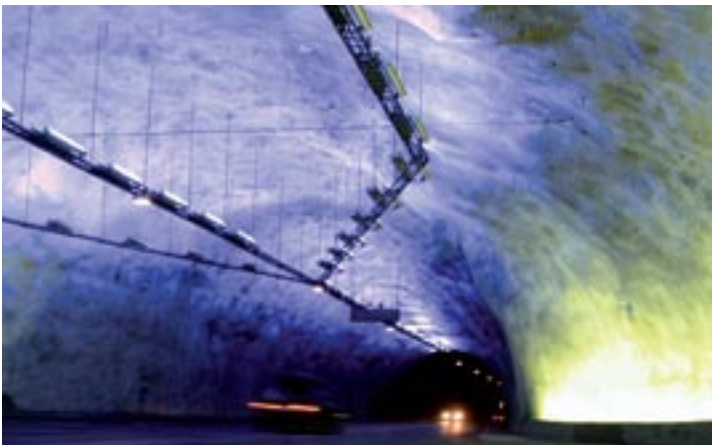
Brit Dyrnes var en av våre første kunsthåndverkere som arbeidet konseptuelt. Selv om det er ideen som står i høysetet i kunsten hennes, tar hun gjerne utgangspunkt i kopper og kanner. Hennes hjortegevir er et treffende eksempel i så måte. Dette er egentlig en makaber ting å ha i huset, men vi har vent oss til slike jakttrofeer med den enkle symbolikken – jo større gevir, jo staseligere å ha på veggen. Kanskje er det den mannsdominerte jaktkulturen hun vil pirke borti, ved å spidde asjetter på gevirets takker? I møtet mellom tandre porselensfat og gevirets grove takker oppstår en mengde assosiasjoner; et brutalt møte mellom natur og kultur, våre feminine og maskuline sider. Sammenstillingen kan stå som en påminning om at også et fint servise er et trofé, en slags føler på vellykhetens barometer. Samtidig er dekoren av porselenet bevisst lite smakfull, og nærmer seg kitsch med sine oversøte motiver av katter, hester og blomster.

Servise kapslet i plast

I installasjonen *Take Away* har Dyrnes, i tett samarbeid med Arild Juul, gått et steg videre og arbeider med ekkoet av det gammelmodige porselenet. Med hjelp fra avdelingen på produktdesign ved NTNU og en plastfabrikk i Østersund har hun kapslet serviset inn i plast, og laget et slags stilleben som kan minne om 1600-tallets stillebenssjanger, kanskje især med tanke på komposisjon og lyssetning. Som i de enkle, men effektive framstillingene til den spanske maleren Francisco de Zurbarán står fate, koppene og kannene ensomme mot en naken bordplate. I *Take Away* er serviset deler mumifiserte og fratatt sin identitet. Måten gjenstandene

Brit Dyrnes og Arild Juul: Verk fra utstillingen *Take Away*, vist ved Ram Galleri i Oslo våren 2009. Foto: Arild Juul.

Bildene til venstre er fra Lærdalstunnelen. Til høyre: Blå oase med palmer fra Zhong Nan Highway Tunnel. Nederst til høyre: Brit Dyrnes og Arild Juul tester verket sitt i SINTEFs kjøresimulator. Alle foto: SINTEF.

er stablet på; gjerne knust eller liggende hulter til bulter, gir først en følelse av forlatthet. Vi står likevel overfor mer enn avsejlede skall, her sitter det igjen en rest eller et avtrykk av det livet som er levd, og de som har spist av serviset.

Prosjektet *Take Away* er et samarbeid med fotografen Arild Juul. De har arbeidet tett i de senere årene, så tett at det er vanskelig å skille dem idémessig i deres felles arbeider. De har begge uttalt at de kommer fram til helt andre ting i fellesskap enn de ville gjort på egen hånd. De har brynet seg på en mengde prosjekter, det mest spektakulære er nok tvillingtunnelen i Kina, som vi nevnte innledningsvis.

Fra Lærdal til Kina

I denne sammenhengen framstår Lærdalstunnelen i Sogn og Fjordane (1995–2001) som et nødvendig intermesso til tunnelen i Kina, så la oss se kort på den. Lærdalstunnelen skulle med sine vel 24 kilometer bli verdens lengste – noe som krevde spesielle sikkerhetstiltak både vedrørende tunnelfobi så vel som faren for å sovne under den lange, mørke og ensformige ferden.

SINTEF ble tidlig koblet inn for å finne ulike måter å øke trafikk-sikkerheten på. Det Trondheim-baserte SINTEF er Skandinavias største forskningskonsern, og har opparbeidet seg stor kompetanse innen trafikkpsykologi. Interessant tok disse forskerne tidlig inn kunstnere i prosessen. I 1997 ble Dyrnes, sammen med andre kunstnere, arkitekter og filmskapere invitert til en internasjonal idédugnad. De beste forslagene ble testet ut i spesielt utviklede kjøresimulatorer; stillestående biler som kjører i grafikklandskaper.

Laterna Magica

Dyrnes, som selv har tunnelfobi, hadde klare ideer om hva hun ville sette pris på i denne konteksten – det var luft og noe som kunne gjøre overfar-

ten eventyrlig og lokkende. Dyrnes utviklet et utkast til tre digre haller – store, illusoriske pustepauser i luftige blå og oransje valører. Hun ønsket å omdanne det grå berget til mektige krystallrom som knyttet bånd til de mange trolske nordiske mytene om det underjordiske, eller en moderne *laterna magica*.

Hun vant, og det resulterte i tre berghaller i tretti meters høyde sammen med lysdesigner Erik Selmer. Utførelsen ble utført i tett samarbeid med forskere. Dyrnes hadde allerede lang erfaring med utsmykningsoppdrag og var vant til å arbeide utover det rent estetiske og kunstneriske, og finne fram til gode tekniske løsninger. Men i dette prosjektet sto hun overfor en rekke fremmede problemstillinger; da verkene skulle *anspore uten å distrahere*. Dette er en utvidet måte å tenke brukskunst på, hvor utsmykningens formål var å skape en illusjon som skulle gi førerne en trygghetsfølelse. Dette kan følgelig sies å være et kunstverk som redder liv, og så langt har det ikke forekommet alvorlige ulykker i Lærdalstunnelen. Både tunnelen og utsmykningen har fått en rekke priser. Det fortelles også om noen eldre damer som tok drosje til en av de lysprydde hallene, og nøt sin drømmelignende lunsj her.

Men kunsten er egentlig ment å oppleves i åtti kilometer i timen. Dette er en ny, og helt særegen måte å oppleve kunst på. Mange norske tunneler er siden smykket med lysinstallasjoner, som Oslofjordtunnelen (2000), Vardø tunnel og *The Tunnel of Light* (2003) i Nydalen t-banestasjon. En pioner i tunnelutsmykning er også Marianne Heske, med sine videomalerier i Mannhellertunnelen (1995).

Skyway

På basis av erfaringene fra Lærdal ble Dyrnes på ny invitert av SINTEF til et utsmykningsoppdrag. Denne gangen gjaldt det Zhong Nan Highway Tunnel i Shaanxi-provinsen midt i Kina. Tunnelen skulle bygges til OL 2008 og ville bli verdens lengste tvillingtunnel, med ett løp for hver

Skog, 2008, foto på pleksiglass og byggeskum. Verket endrer form fra hvert utstillingssted, her fra Trøndelagsutstillingen 2009 i Trondheim. Foto: Knut Felle.

retning. Selv om tunge aktører som Snøhetta la inn forslag, var det igjen Dyrnes som vant, denne gang sammen med Arild Juul.

Pustehullene i den kinesiske tunnelen er laget etter samme lest som Lærdalstunnelen. Mens den norske tunnelen var tenkt som en trolsk reise i Peer Gynts fotspor, lot hun seg i Kina inspirere av områdets særegenhet, som keiserbyen Xi'an og det storslagne gravfunnet med 7000 soldater og hester, vakkert utført i terrakotta. I det nye utkastet la Dyrnes vekt på at man skulle trekkes frem mot lyset av letthet, og en opphøyd stemning under tittelen *Take the Highway to the Skyway*. Lyssettingen skulle gi bilførerne en fornemmelse av å kjøre under åpen himmel i bergrommene; et lett skyet tunnelhvelv og beplantning i grøftene skulle skape en absurd illusjon av å være ute i friluft.

Vitenskap og kunst

Den franske forfatteren Stéphane Mallarmé (1842–98) har uttalt at *både den kommersielle offentligheten og vitenskapen har den samme uheldige tendensen til å redusere alle verdensgåter*. Han mente videre at kunsten skulle være en *motstandsfront* mot disse ved å konstruere setninger som sprenger entydigheten i en flerrende og abnorm flertydighet. Kunstneren Dyrnes, derimot, tar tyren ved hornene gjennom sitt omfattende samarbeid med nettopp vitenskapen.

For igjen ble forslagene utviklet i tett dialog med forskere. Dyrnes og Juul måtte forholde seg til virkemidler som øyensannere og psykologiske tester av kunstverkene. Og produktet ble vurdert av både norske og kinesiske forsøkspersoner som prøvokjorte den lange kinesiske tunnelen via den trønderske simulatoren. Dyrnes og Juul føler de har opparbeidet seg en meget sær kompetanse.

Den farlige balansen mellom konseptkunstneren og idéleverandøren

Da skissene var ferdig utviklet og godkjent av SINTEF, ble de oversendt oppdragsgiverne i Kina. Dette var en kritisk fase i prosessen. Dyrnes og Juul var noe skeptiske og fikk en advokat til å gå igjennom kontrakten deres. De innså at det kunne gå galt, men valgte å ta sjansen med tungvekteren SINTEF i ryggen.

De ventet i spenning i et helt år. En spenning som endte i et brutalt antiklimaks – en dag fikk de tilsendt en bok om den ferdigstilte og ferdig utsmykkede tunnelen. Selv om de hadde hatt sine betenkeligheter, kom kontraktbruddet likevel helt uventet på både SINTEF og de to kunstnerne. De kinesiske prosjektlederne hadde brukt tegningene deres og utført verkene på egen hånd, uten å kontakte SINTEF, og over hodet til de to norske kunstnerne.

Kina ble en lærepenge. Dyrnes og Juul fikk bare betalt for selve forprosjektet og hadde mistet kontrollen over sitt eget verk. De ble heller ikke kreditert slik de hadde rett på. Det er lett å bli overkjørt når man jobber over store distanser og ikke har folk som arbeider for seg i området. De var skuffet over at de ble snytt for å være med på å sette sitt egentlig eventyrlige verk ut i livet, og har fremdeles ikke vært i Kina for å se utsmykningen. De arbeider istedet for videre med blikket rettet framover. De neste prosjektene er utsmykking av Bodøsjoen skule og Saupstad skole, samt en utstilling i mai ved Quasi Casa i Tolfa i Italia.

Det virker også som det er en økende tendens i større prosjekter at kunstnerne blir anonymiserte. Utsmykninger inngår gjerne i en større og kompleks plan der kunstnerne blir degraderte til idéleverandører. Når kunst brukes uten at kunstneren krediteres, blir kunstnerne nærmest et ledd i produksjonen, en tanke som ligger milevis unna kunstnermytene om den autonome kunstneren.